

Pravopisna drobnjav.

Dr. Jos. Tominšek.

malem smo se poamerikanili. — „S. L. S. priredi shod“, „N. D. O. preskrbi članom službe“, „S. K. D. Z. se krepko razvija“ — takih ameriškanskih okrajšav smo se navadili in razume jih tudi delavec, ki drži v odmoru v eni roki kos kruha, v drugi časopis. Začelo je ž njimi v večjem obsegu Slovensko Planinsko Društvo, čigar rdeči „S. P. D.“ so raztrošeni po skalovju in drevju vsega slovenskega ozemlja. Obična je tudi okrajšava naslovov publikacij: „L[j]. Z.“, „D. i. S.“, „N. Z.“, „Č. Z. N.“ (navadno celo brez pik: LZ, DS (ali: DiS) NZ, ČZN), t. j. Ljubljanski Zvon, Dom in Svet, Naši Zapiski, Časopis za Zgodovino in Narodopisje itd. — Že način okrajševanja nam kaže, da moramo glavne besede teh imen, ki so lastna imena, pisati z veliko začetnico, z malo le vezne in nevažne besede, ako teh sploh ne izpustimo. Ko bi pa naslov imel obliko celega, dasi slovniško morda ne popolnega stavka, potem se piše z veliko le prva beseda. — Po tem načelu nam je pisati: Slovenska Matica, Zadružna Zveza, Planinski Piparji, Športni Klub, Narodna Tiskarna, Katoliška Bukvarna, Knezova Knjižnica, Slovenska Šolska Matica, Zlata Doba, Glavna Posojilnica itd.

Slovenci znajo prirejati veselice; pri vsaki večji prireditvi sodeluje damski odbor. V javnih pohvalah čitamo potem imena vseh dam; „bile so gospe: Abramova, dr. Begunova, Cizejeva, Čepinova, Dušanova, prof. Egalijeva, inž. Fleschova, Gmajnarjeva . . . ter gospice: Haderlapova, Jerajeva, Kropova, Murnova, Šišková“ itd. Navadili smo se, da vsaki gospé in gospici zaobesimo na konec tak *-ova* ali *-eva*, in naša javnost je prepričana, da je narodna dolžnost, dame tako imenovati. Blagoglasen ta način ni (v skupini se naravnost grdo sliši), a navada mu bo dala upravičenost; vendar: pri napovedbi in naštevanju imen, oz. pri nadpisih in podpisih je tak podaljšek nepotreben in često moti. Tu bi se torej naj opuščal; Navratil je (pač po češkem vzorcu) že l. 1850. v svoji „Kurze Sprachlehre“ (str. XXXIII.) zahteval pisavo „gospa Tratnikova“, a v praktičnih zgledih se sam — ni ravnal po svoji zahtevi. — Oprekati tudi moramo tistim, ki morda mislijo, da je tak *-ova* v

tem slučaju izvirno slovenski. Na platnicah 3. štev. „Slov. Branika“ (l. 1909) se nekdo (F. U.) hudo upira imenom „Helena Rak“, „Meta Jenko“ itd.; češ, pišimo jih s slovensko končnico. Dobro! A pristna slovenska končnica ni povprek *-ova*, ampak, kakor kažejo zgledi, ki jih je F. U. nevede navedel proti sebi, končnice so različne. Položaj je med našim kmetiskim ljudstvom še dandanašnji tak: končnica *-ova* se rabi le o neomoženih dekletih: „tam gre Jamnikova (Franica), Brglezova (Katra), Igličeva (Polona)“ itd. Omožene ženske dobivajo največ končnici *-(i)ca* in *-ka*, pa tudi druge; n. pr. (zgledi so konkretni, ne izmišljeni): žena kmeta Lipičnika je Lipičnica, Završnik — Završnica, Mermolj — Mermoljka in Mermoljevka, Jošt — Joštovka, Čepļjak — Čepļjakovka, Kovač — Kovačica, Bavec — Bavka; pa tudi: Štiglic — Štigeljka, Smóle — Smoléla, Strahut — Strahulja! — Tudi v ljubljanski ljudski govoricu dobijo dame le take končnice, ne *-ova*! A gotovo bi bile razžaljene, ko bi jih imenovali z res domačimi končnicami *-(i)ca*, *-ka*, *-éla*, *-ulja*! — Nedosledno je, da se niti našim mladim (ozir. neoženim) *gospodom* nikdar ne privošči končnica *-ov*, dočim jo dobivajo kmetiski fantje prav tako kakor dekleta: Jamnikov (Tine), Brglezov (Juri). — V takih stvareh ne bodimo trmasto samosvoji! Praktična potreba in lahka umljivost zahteva, da se lastno ime vsaj tam, kjer se mu da juridično avtentna oblika, pusti čim bolj neizpremenjeno. Ni treba misliti, da zato klečeplazimo za Nemci; baš narobe: mi uvajamo s svojim *-ova* pri edino ženskih imenih način, ki so ga Nemci imeli do 19. stol., a so ga potem — opustili; Nemci so onda rekli n. pr. Karoline Neuberin, Louise Millerin, Frau Karschin. In zagrizeni slovničar Wustmanin zabavlja v svoji knjigi „Sprachdummheiten“ (4. izd. str. 86) proti — opustitvi teh starih ženskih oblik. Seveda zaman!

„Za kaj se pravzaprav gre!“ Tako? Se gre? To je posneto po nemškem! Ta očitek je dandanašnji zašel v usta literarnih teoretikov in vsled njih vpliva se marsikdo muči reči: „Za to nikakor ne gre“, čeprav čuti v jezikovni zavesti odločen upor proti takemu stavku in bi rad rekel: „se gre“. Še nedavno smo čitali tako grajo: v Časopisu za zgod. in narod. 1909, 178 in v Slovanu 1909, 126, vselej z razlogom, da je tisti „se“ nemčizem (Prim. LZ XII, 366). Zgodovina fraze „gre se“ nas je privedla do tega očitka; ker ji je enkrat bila navešena obtožba, da je tujega izvora, smo temu vsi enostavno verjeli. Pleteršnik je prevedel nemško frazo „sich handeln = iti za kaj“ in mi vsi smo se temu prevodu skušali prilagoditi. Na-

posled sem se vendar vprašal, kje pravzaprav tiči nemščina, če pravi Nemec „es handelt sich“, a jaz „gre se“. Edino v tem „se“! Če pa je to nemčizem, potem tudi ne smem reči: „spodobi se“, „odpira se“, ker pravi Nemec „es gehört sich, „es öffnet sich“ itd.! Pri glagolu „grem“ pa je v slovenščini zaimek „se“ čisto navaden n. pr. v namenilnih frazah, kakor: „tako se ne greva“ (das ist gegen die Verabredung), „s teboj se ne grem“, „gremo se slepe miši“ in zveza „gre se (za kaj)“ je specifično slovenska¹⁾ in nima v nemščini svoje sličnice; saj Nemec ne reče: „es geht sich“!! Pač pa je čisto po nemško povedano, ako pravimo, kakor se zdaj obično zahteva: „gre za kaj“ (brez „se“); kajti čisto navadna nemška fraza je: „es geht um etwas“ (brez „sich!“), tako da je baš izražanje, ki ga nekateri proglašajo za domače, v istini naravnost potujčeno. Takih „es geht um etwas“ nahajamo n. pr. več v Ganghoferju, pa tudi v dnevnikih. — V pomenu „es handelt sich“ je torej pravilno slovensko: „gre se“, a sam „gre“ je v tem slučaju ponemčen! Ne sme se pa s tem slučajem zamenjati „grem“ v pomenu opasnosti, rizika (auf dem Spiele stehen), n. pr. v izreku: „gre mi za glavo“²⁾, es geht mir an den Kragen. V Pleteršniku sta oba slučaja pomešana. — —

„Tuintaminto d“ piše Pregelj („Romantika“ 56). Nasproti tej peteročlenki so tročlenke kakor „gorindol“, „bogvekje“, „kroginkrog“ (oz. „okroginkrog“) še čisto krotke. — Taka skupna pisava je manira, ki si jo je treba enkrat prepovedati; sicer si bo kdo zmisllil in pisal ne le „odtistihdob“ (Levstik, Obsoj. 106), „nočindan“, ampak tudi „odzoredomrakainodmrakadozore“, „vsekarlezeinogrede“. Zvezana pisava ima zmisel le pri res neločljivih skupinah in posebno takih, ki bi ločene morda dobile celo drugačen pomen; predolgih zvez pa se je načelno izogibati. Skupaj se naj pišejo vsekakor: poleti, pozimi, podnevi, ponoči, iznova, izlepa i. dr.; „po zimi“ je kaj drugega kakor „pozimi“, takisto „po noči“ in ponoči; „nova“ se kot roditelj, „leti“ kot mestnik rabi le v zvezi.

„Bojim se ga **ko** živega vraga“ pomeni: tako se ga bojim, kakor bi bil živ vrag. „Bojim se ga **kot** živega vraga“ pomeni: bojim se ga, ker je živ vrag. — Pomniti je torej: „kot“ ni nikoli primerjalni veznik, ampak le „ko“ („večji ko“, ne: „večji kot“!); „ko“ primerja, „kot“ istovéti.

¹⁾ Tudi n. pr. češka: „Bylo pod mrakem i šlo se nám pěkně“ (Alpský Věstník 1910, 5, 65).

²⁾ Vodnik pravi l. 1809. v Pesmih za brambovce: „zdaj gre de al za življenje al za smrt“.

